
не лише свідчать про багатство української природи, а й нагадують нам про необхідність берегти такі унікальні пам'ятки.

Завдяки зусиллям місцевих громад ці джерела підтримуються у доброму стані, але вони потребують ще більшої уваги з боку туристів, екологів та органів влади. Важливо, щоб наступні покоління мали можливість милуватися цією красою, слухати легенди, пов'язані з цими місцями, та насолоджуватися цілющою водою.

Інна КОСТЕЦЬКА, студентка
Науковий керівник: **к.геог.н., доц. Новицька С.Р.**

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ГВАРДІЙСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Передумовою проведення оптимізації є виявлення оптимального варіанту співвідношення земельних угідь у межах Гвардійської територіальної громади (ТГ) з метою їх використання в еколого-безпечному режимі через обчислення коефіцієнтів антропогенної перетворюваності, екологічної стійкості та коефіцієнту розораності земель [3].

Обчислення коефіцієнтів антропогенного навантаження, екологічної стабільності території та коефіцієнту розораності земель дозволяє визначити, чи задовольняє наявне співвідношення земельних угідь Гвардійської ТГ вимогам раціонального землекористування та підтриманню екологічної рівноваги агроландшафтів регіону. Так, значення вказаних коефіцієнтів, обчислених для території Гвардійської ТГ Хмельницької області доводять, що першочерговій оптимізації підлягають сільськогосподарські угіддя через високий коефіцієнт розораності. Визначення оптимального співвідношення різних

видів угідь у структурі землекористування окремої територіальної громади дозволить вирішити питання систематизації її земельного фонду, утвореного внаслідок інтеграції території колишніх сільських (селищних) рад, сприяти формуванню екологічно стійких сільськогосподарських ландшафтів та збереженню біологічного різноманіття регіону. Перспективним є проведення обґрунтованого агроландшафтного районування територіальної громади, включаючи створення тематичних карт за різними аспектами функціонування агроландшафтів, та застосування отриманих результатів для їх оптимізації [1].

Таким чином, проведення оптимізації землекористування дозволить впорядкувати структуру земельного фонду для сприяння формуванню екологічно стійкого агроландшафту, що, у свою чергу, підвищить родючість ґрунтів та ефективність землекористування. Проілюструємо це на прикладі території Гвардійської ТГ Хмельницької області.

У структурі земельного фонду громади, як і у більшості громад Хмельницької області, переважають землі сільськогосподарського призначення, що також сприяє виробництву сільськогосподарської продукції [2].

Поряд із цим, слід вказати на частину земель рекреаційного призначення, які хоча і займають незначну площу, привертають підвищену увагу. Ці землі представлені територією Райковецького лісопарку якому понад сто років. Лісопарк був створений штучно на непридатному для насаджень піщаному ґрунті. Іншим популярним об'єктом для рекреації та відпочинку є штучно насаджений сосновий бір на північно-західній околиці села Гвардійське.

Провідною галуззю господарської діяльності у межах Гвардійської ТГ виступає виробництво сільськогосподарської продукції. До найбільших орендаторів земель належать ТОВ «Хмельницьк-Млин», «Аграрна компанія» і фермерське

господарство «Тіней», що спеціалізуються на вирощуванні зернових та технічних культур.

Для оцінки ступеня антропогенної перетворюваності використовуємо методику К.Г.Гофмана, згідно якої кожному елементу агроландшафту надається відповідний ранг антропогенного впливу (R_i).

Таблиця 1

Ступінь антропогенної перетворюваності ландшафтів

Елементи агроландшафту	R_i	p	g
Ліси	2	1,5	1,05
Болота та заболочені землі	3	1,5	1,10
Луки, пасовища	4	3,0	1,15
Сади, виноградники	5	2,0	1,20
Рілля, городи	6	87	1,25
Сільська забудова	7	4	1,30
Землі промислового призначення	10	1.7	1,50

Відповідно до вищезазначених даних коефіцієнт антропогенної перетворюваності ландшафтів наявної структури землекористування території Гвардійської громади становить:

$$\text{Кап} = (\sum((2 * 1.5 * 1,05) + (3 * 1,5 * 1,10) + (4 * 1,15 * 3,0) + (5 * 2.0 * 1,20) + (6 * 87 * 1,25) + (7 * 4 * 1.30) + (10 * 1,7 * 1,50) * 7)) / 100 = (3,13 + 4,95 + 13,8 + 12 + 652,5 + 36,4 + 25,5) * 7 / 100 = \mathbf{9,01}$$

З вище наведених обрахунків видно, що ступінь антропогенної перетворюваності ландшафтів в умовах сучасної структури землекористування є досить високим. Відповідно до шкали перетворюваності ландшафтів (за Шищенком), показник 9,01 відповідає дуже сильноперетвореним ландшафтам [7].

Надмірність антропогенного навантаження на природні ресурси зумовлює актуальність розробки заходів, спрямованих на збереження земельно-ресурсного потенціалу регіону, зокрема на захист земель від деградації [6]. Результати обчислення

коефіцієнту розораності для Гвардійської ТГ вказують, що має місце критичний рівень розораності території. Отже, за наявного співвідношення земельних угідь на території Гвардійської ТГ ускладнюється формування екологічно стійких сільськогосподарських ландшафтів та дотримання збереження біологічного різноманіття [5].

Відповідно, першочерговим завданням оптимізації є зменшення кількості ріллі та збільшення кількості сінокосів та лісових насаджень, лучної рослинності, адже саме природні та напівприродні геосистеми забезпечують стабілізацію і самоочищення агроландшафтів, збереження і відновлення ґрунтової родючості, надають людям додаткові ресурси, у тому числі рекреаційні [8].

Скорочення орних земель відбуватиметься за рахунок вилучення з орного клину сильноеродованих та малопродуктивних земель. Водночас частина цих земель із високою крутизною схилу рекомендується під заліснення, що сприятиме зростанню лісистості території. Інша частина вилучених орних земель із крутизною схилів менше 7⁰ підлягатиме залуженню, що дасть можливість довести частку пасовищ і сіножатей до 12 %. Проведення таких оптимізаційних заходів сприятиме зростанню частки земель під природними угіддями [9].

Територія Гвардійської ТГ відноситься до районів, що потребують проведення масштабних заходів зі зміни структури землекористування за рахунок заліснення та залуження вилучених з обробітку еродованих і малопродуктивних орних земель. Оптимально організована територія має бути високопродуктивною, безконфліктною, естетично привабливою. Найбільшої уваги потребують землі під природною рослинністю. До них належать лісові масиви, пасовища, сіножаті, вигони, заболочені землі, землі під водою, відкриті землі без значного земельного покриву.

Таблиця 2

Існуюча та оптимізована структура земель Гвардійської ТГ

Основні види земель та угідь	2020 рік		Оптимізована	%
	усього, тис. км ²	% до загальної площі території		
Загальна територія	17,1	100		
у тому числі:				
1. Сільсько-господарські угіддя з них:	15,73	92	13,37-78,1%	
Рілля	13,78	87	10,78 - 80,6%	-3
багаторічні насадження	0,39	2,0	0,89-6,6%	+0,50
сіножаті і пасовища	0,57	3,0	1,7-12,7%	+0,50
2. Ліси і інші лісовкриті площі	0,25	1,5	1,95 – 11,4 %	+1
3. Забудовані землі	0,68	4,0		
4. Відкриті заболочені землі	0,25	1,5		
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом.	0,17	1	0,47-2,7 %	+0,30

Література:

1. Грановська Л.М., Морозова О.С. Оптимізація системи землекористування в межах сільськогосподарських ландшафтів. 2015. *Таврійський наук. вісник*, № 92. С. 238-245.

-
2. Екологічний паспорт регіону. Хмельницька область. 2012. Хмельницький. 2013.
 3. Махотров Ю.А. Еколого-економічні проблеми використання земельних угідь. Луганськ. 1999. 416 с.
 4. Курильців Р. М. Механізм формування раціонального використання і охорони земель на регіональному рівні: монографія. Львів: Каменяр. 2007. 155 с.
 5. Новицька С.Р. Підходи щодо оптимізації ландшафтно-екологічної організації території (на матеріалах Новиківської сільської ради Збарзького району Тернопільської області). *Наукові записки ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. 2018. С. 160-167.
 6. Третяк А.М., Третяк Р.А., Третяк М.І. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування. Київ: інститут землеустрою УААН. 2001. 15 с.
 7. Сохнич А.Я. Оптимізація землекористування в умовах реформування земельних відносин. Львів: «Українські технології». 2000. 108 с.
 8. Царик Л. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем Поділля: концептуальні підходи, практична реалізація. Тернопіль: підруч. і посіб. 2009. 320 с.
 9. Царик Л., Кузик І. Геоекологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад): Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 238 с.
 10. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. (2020). Geoeological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29.(1), 196-205.